

Rapportage

Overzomerende ganzen 2016

Periode: 1 februari t/m 31 oktober 2016

Stichting Faunabeheereenheid Fryslân
Swichumerdyk 3, 9088 AP Wirdum
info@faunabeheereenheid.frl

Auteur: Peter de Vries
Uitgifte: 30 november 2016

Inhoudsopgave

1	Fryske Guozzenoanpak.....	1
1.1	Overzomerende ganzen	1
1.2	Ontheffingen voor overzomerende ganzen	2
2	Schademeldingen en uitgifte machtigingen.....	4
2.1	Schademeldingen	4
2.2	Uitgifte machtigingen.....	6
3	Uitvoering FRS	8
3.1	Structuur van de ontheffingen	8
3.2	Controle op invoer en niet-invoer	8
3.3	Overzicht op uitgegeven machtigingen.....	9
4	Resultaten.....	11
4.1	Bestrijding landbouwschade	11
4.2	Populatiereductie	13
5	Conclusies en aanbevelingen	14

Bijlage 1: Afschot en aantal behandelde eieren onder de ontheffingen voor overzomerende (en koppelvormende) ganzen in TBO-terreinen

1 Fryske Guozzenoanpak

De Fryske Guozzenoanpak bouwt voort op de afspraken die tussen provincies en maatschappelijke belangenorganisaties zijn gemaakt om een verantwoord, en maatschappelijk breed gedragen compromis te vinden tussen enerzijds de internationale verplichting om trekganzen in de winter op te vangen en anderzijds de wens om vraatschade door ganzen aan (landbouw)gewassen zoveel mogelijk te voorkomen. (Akkoord uitvoering ganzenbeleid tussen IPO/provincies en de Ganzen 7, 6 december 2012). Nadat op 2 december 2013 was gebleken dat over de uitvoering hiervan geen landelijke overeenstemming kon worden bereikt, is besloten deze per provincie te regelen.

Voor de provincie Fryslân betreft dit de Fryske Guozzenoanpak 2014. De kernpunten hiervan zijn:

- Een sterke reductie van het aantal zomerganzen (standganzen)
- Het instellen van een winterrustperiode
- Het instellen van foerageergebieden

De uitvoering van De Fryske Guozzenoanpak omvat een aantal maatregelen die in beginsel ingaan tegen een aantal verbodsbepalingen van de Flora- en Faunawet en – vanaf 1 januari 2017 – van de Wet natuurbescherming. Voor zover dit maatregelen betreffen die van invloed zijn op de stand van overzomerende ganzen (standganzen), is dit geregeld via ontheffingen. Voor zover dit maatregelen zijn die van invloed zijn op de opvang van overwinterende ganzen, is dit geregeld via een (provinciale) vrijstelling.

1.1 Overzomerende ganzen

Overzomerende ganzen zijn alle ganzen die in Nederland broeden en jongen grootbrengen. Vaak zijn deze ganzen ook in de winter al in Nederland aanwezig maar zijn zij na de winterperiode niet naar de broedgebieden in Noord-Europa vertrokken. Als overzomerende ganzen gelden in Fryslân de brandgans, de grauwe gans, de kolgans, de Canadese gans, de nijlgans en de (verwilderde) boerengans. Met name de rotgans kan soms tot het late voorjaar aanwezig blijven maar komt hier nooit tot broeden. Dat geldt ook voor de kleine rietgans en de taigarietgans. Deze soorten vallen daarom altijd onder de overwinterende ganzen (trekganzen). Het onderscheid tussen overzomerende en overwinterende ganzen is van belang in verband met het substantiële aandeel dat Fryslân vervult in de opvang van ganzen in de winter en de zware internationale verplichting deze opvang daadwerkelijk te bieden.

Voor brandganzen, grauwe ganzen en kolganzen is vastgesteld dat hun aanwezigheid in het verleden heeft geleid tot significante schade aan landbouwgewassen. Vanwege de internationale verplichting deze ganzen in de winter opvang te bieden mogen deze soorten echter gedurende de periode van 1 november tot 1 maart niet in het kader van schadebestrijding worden bejaagd. Zij worden daarom zoveel mogelijk in ganzenfoerageergebieden opgevangen en zonodig daarheen verjaagd, zonodig met ondersteunend afschot. Ganzenfoerageergebieden zijn in Fryslân aangewezen van 1 november tot 1 april en in enkele gevallen tot 1 mei of 1 juni vanwege het langere verblijf van brandganzen en rotganzen zonder dat zij in die gebieden tot broeden komen.

Voor overzomerende ganzen geldt geen specifieke verplichting tot opvang en bestaat de mogelijkheid om schadebestrijding ook via bejaging uit te voeren. In Fryslân waren daarvoor in 2016 vier ontheffingen van kracht. Daarnaast was er de landelijke vrijstelling voor Canadese gans en waren de nijlgans en de (verwilderde) boerengans als exoten niet beschermd.

1.2 Ontheffingen voor overzomerende ganzen

In 2016 waren in Fryslân vier ontheffingen van kracht die betrekking hadden op overzomerende ganzen:

- 1 Ontheffing overzomerende grauwe gans 2014-2018
- 2 Ontheffing overzomerende brandgans 2015-2019
- 3 Ontheffing overzomerende kolgans 2015-2019
- 4 Ontheffing koppelvormende ganzen

De vigerende ontheffing Overzomerende grauwe gans dateert van 3 september 2013. Dit betreft de wijziging van de ontheffing Frl. 68.003.2010 die was verleend op 13 april 2010 en die was aangepast op 12 juni 2012. De wijziging van 3 september 2013 was noodzakelijk om de bestaande ontheffing in overeenstemming te brengen met het Ganzenakkoord en betrof de verlenging van de periode waarin schadebestrijding mogelijk is met de maanden oktober en maart.

De ontheffing heeft nog een looptijd tot 1 oktober 2018.

Tegelijk met de wijziging van de ontheffing voor de overzomerende grauwe gans zijn een aantal aanpassingen doorgevoerd in de ontheffingen voor de overzomerende brandgans en de overzomerende kolgans. Dit betrof aanpassingen om een betere afstemming te krijgen tussen de ontheffingsvoorwaarden voor de verschillende (overzomerende) ganzensoorten. Dit betrof;

- 1 het niet hoeven toepassen van preventieve maatregelen alvorens gebruik mag worden gemaakt van de betreffende ontheffing(en);
- 2 het synchroniseren van de dagelijkse openstelling voor afschot van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang;
- 3 het toestaan van kunstmatige lokmiddelen (uitgezonderd bandopnemers);
- 4 de mogelijkheid om machtigingen niet slechts aan grondgebruikers maar ook aan jachtaktehouders te mogen verlenen.

De vigerende ontheffing Overzomerende brandgans (Frl 68.006.2015) dateert van 26 februari 2015. Dit betreft de wijziging van de eerdere ontheffing die voor het laatst was aangepast op 3 september 2013. De wijziging betrof de periode van afschot en de werkgebieden van WBE's waarvoor de ontheffing geldt.

De ontheffing heeft nog een looptijd tot 1 november 2019

De vigerende ontheffing Overzomerende kolgans (Frl 68.007.2015) dateert eveneens van 26 februari 2015. Ook dit betreft de wijziging van de eerdere ontheffing die was aangepast op 3 september 2013, en ook deze wijziging betrof de periode van afschot en de werkgebieden van WBE's waarvoor de ontheffing geldt.

De ontheffing heeft nog een looptijd tot 1 november 2019.

De ontheffingen hebben alle drie betrekking op de artikelen 6, 11, 12 en 72, vijfde lid van de Flora- en faunawet en bieden de mogelijkheid van het doden van de betreffende ganzen met hagelgeweer of kogelbuks, het gebruik van kunstmatige lokmiddelen daarbij, en van het rapen, schudden, prikken of anderszins behandelen van eieren ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

De periode waarin legselbeperking mag plaatsvinden, is voor alle drie ontheffingen gelijk en loopt van 1 februari t/m 31 mei.

De perioden waarin afschot mag plaatsvinden, is verschillend. Voor brandgans en grauwe gans is dit van 1 maart t/m 31 oktober; voor kolgans van 1 juni tot 31 oktober.

De werkgebieden van de WBE's waarvoor de ontheffing geldt, en de gewassen waarop schade mag worden bestreden, verschillen eveneens voor de drie soorten. Een schematisch overzicht van de werkingsfeer van de ontheffingen voor overzomerende brandgans, grauwe gans en kolgans is weergegeven in figuur 1.

	Grauwe gans	Brandgans						Kolgans			
	alle gewassen	grasland	graszaad	granen	bieten	klaver	mais	grasland	graszaad	granen	mais
Aengwirden-Schoterland											
Ameland											
Beneden de Linde											
De Alde Slachte											
De Dongeradielen											
De Lauwers											
De Lytse Súdwesthoeke											
De Marne											
De Marren											
De Middelsee											
De Veenpolders											
Drachten e.o.											
It Bûtenfjild											
Jagersvereniging Gaasterlân e.o.											
Kuinder en Linde											
Midden-Ooststellingwerf											
Midden-Opsterland											
Om de Terpen											
Schiermonnikoog											
Skarsterlân e.o.											
Terschelling											
Tsjonger en AldDjip											
Tusken Waed en Stêd											
Tytsjerksteradiel-Súd											
Utingeradeel											
Zuid Oost Hoek											

Figuur 1: Werkingsfeer van de ontheffingen voor overzomerende brandgans, grauwe gans en kolgans met betrekking tot landbouwgewas en WBE

De vigerende ontheffing Koppelvormende ganzen (Frl 68.002.2015) dateert van 29 januari 2015. De ontheffing maakt het mogelijk om afschot te kunnen plegen op ganzen die in de late winter (februari) duidelijk aanstalten maken om in de zomerperiode ook in Nederland te blijven en hier te gaan broeden. Het gaat dan om ganzen die zich in tweetallen ophouden in of nabij potentiële broedgebieden en die zich zowel fysiek als qua gedrag afzonderen van andere ganzen.

De ontheffing voor koppelvormende ganzen geldt in de gehele provincie maar is beperkt tot de maand februari. In maart kan afschot van brandgans en grauwe gans plaatsvinden op basis van de ontheffingen voor respectievelijk overzomerende brandgans en overzomerende grauwe gans. De ontheffing heeft nog een looptijd tot (1 maart) 2019.

2 Schademeldingen en uitgifte machtigingen

2.1 Schademeldingen

Schade door overzomerende ganzen kan niet worden losgekoppeld van schade door andere (ganzen)soorten. Evenzo hangen ook de maatregelen die in de periode van 1 februari tot 1 november onder het ontheffingsregiem zijn genomen, samen met de maatregelen die in de periode van 1 november tot in het late voorjaar worden genomen ten behoeve van de opvang van overwinterende (trek)ganzen. De effectiviteit van de maatregelen die onder het ontheffingsregiem vallen, kan daarom slechts worden beoordeeld in samenhang met de maatregelen die onder het vrijstellingsregiem vallen en in samenhang met schade door andere soorten die overeenkomstige schade veroorzaken.

Een overzicht van schademeldingen waarbij ganzen betrokken zijn geweest, is weergegeven in tabel 1. Naast meldingen van schade door brandgans, grauwe gans en kolgans betreft dit ook schademeldingen door kleine rietgans, rotgans, taigarietgans, (andere) ganzen onder vrijstelling en smient. De aantallen zijn gebaseerd op de aandelen die de betreffende soorten volgens de melders hadden in de gemelde schade. Van de periode vóór 1 oktober 2013 zijn geen gegevens voorhanden uit FRS.

Tabel 1: Aantal schademeldingen waarbij ganzen als (mede)veroorzakers zijn betrokken

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	tot
2013-2014				38	67	76	45	100	175	51	11	13	576
2014-2015	18	14	34	31	56	41	48	130	349	101	27	34	882
2015-2016	41	22	19	55	61	35	50	137	387	63	37	23	930
2016-2017	72	27	34	53									186

Tabel 1 laat zien dat de schademeldingen een piek vertoont in de maanden februari en maart met een uitloop in april. Dit is de periode dat de grasgroei weer op gang komt en veel trekganzen nog niet zijn vertrokken naar de broedgebieden in het hoge noorden.

Tabel 1 geeft slechts de schademeldingen en niet de daadwerkelijke schade. Gegevens over de afwikkeling van de aanvragen voor tegemoetkoming zijn momenteel niet voor de FBE beschikbaar waardoor ook (nog) geen koppeling gelegd kan worden met maatregelen ter bestrijding van de schade en (nog) geen evaluatie kan plaatsvinden van het gevoerde beleid.

De tabellen 2a t/m 2d geven de aandelen weer van de schade die volgens de melders moet worden toegeschreven aan verschillende (ganzen)soorten. De aandelen over de maanden wisselen in het algemeen sterk van jaar tot jaar. Alleen de schade vanaf juni tot oktober komt duidelijk voor rekening van de grauwe gans.

Tabel 3a geeft de verdeling van de schademeldingen aan over de verschillende gewassen. Schademeldingen komen voor circa 95% van grasland. De resterende 5% betreft voornamelijk schade aan granen. In de bouwhoek en Kollumerland c.a. is het aandeel schademeldingen op granen veel hoger dan in de rest van Fryslân. Dit is weergegeven in tabel 3b.

Tabel 3c toont tenslotte dat de schade in granen in De Dongeradielen en in Om de Terpen vooral wordt veroorzaakt door brandganzen. Het totale aantal schademeldingen in granen per jaar in de afzonderlijke WBE's is te laag om aan de afzonderlijke percentages veel waarde te kunnen hechten. De tabel toont daarom de gemiddelde percentages over de volledige periode van oktober 2013 t/m oktober 2016. Het opvallend hoge percentage 'Overige ganzen' in Tusken Waed en Stêd komt voor rekening van Canadese ganzen.

Tabel 2a: Aandeel brandgans in schademeldingen

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
2013-2014				13%	15%	11%	18%	25%	28%	28%	13%	8%
2014-2015	1%	4%	15%	22%	18%	21%	16%	26%	25%	33%	26%	6%
2015-2016	7%	3%	4%	13%	17%	21%	31%	31%	28%	31%	11%	9%
2016-2017	5%	7%	8%	23%								

Tabel 2b: Aandeel grauwe gans in schademeldingen

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
2013-2014				27%	30%	39%	35%	28%	26%	34%	73%	87%
2014-2015	96%	90%	76%	27%	31%	33%	28%	29%	27%	24%	56%	89%
2015-2016	88%	92%	82%	40%	34%	46%	23%	30%	27%	34%	78%	86%
2016-2017	90%	92%	57%	36%								

Tabel 2c: Aandeel kolgans in schademeldingen

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
2013-2014				33%	47%	42%	43%	43%	40%	34%	13%	4%
2014-2015	4%	6%	6%	49%	46%	41%	49%	40%	38%	27%	9%	5%
2015-2016	5%	6%	12%	44%	44%	31%	28%	32%	40%	29%	6%	5%
2016-2017	4%	1%	26%	35%								

Tabel 2d: Aandeel overige ganzen en smient in schademeldingen

	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
2013-2014				27%	8%	8%	5%	5%	6%	4%	1%	1%
2014-2015	0%	0%	3%	2%	5%	5%	7%	6%	10%	16%	9%	0%
2015-2016	0%	0%	2%	3%	4%	2%	19%	6%	5%	5%	5%	0%
2016-2017	1%	0%	8%	6%								

Tabel 3a: Aandeel schadegewassen in schademeldingen m.b.t. ganzen en smienten

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Grasland, blijvend	88%	85%	91%	96%
Grasland, nieuw ingezaaid	9%	10%	7%	3%
Granen en brouwergerst	3%	4%	3%	1%
Overige gewassen	1%	1%	0%	1%

Tabel 3b: Aandeel granen in schademeldingen m.b.t. ganzen en smienten

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	(2016-2017)
Fryslân gemiddeld	3%	4%	3%	(1%)
De Dongeradielen	15%	38%	18%	(0%)
De Lauwers	30%	15%	9%	(50%)
Om de Terpen	22%	38%	50%	(50%)
Tusken Waed en Stêd	80%	40%	17%	(0%)

Tabel 3c: Aandeel ganzen en smienten m.b.t. schademeldingen in granen (okt. 2013 t/m okt. 2016)

	Brandgans	Grauwe gans	Kolgans	Rotgans	Overige ganzen	Smient
De Dongeradielen	69%	9%	6%	12%	0%	4%
De Lauwers	26%	46%	28%	0%	0%	0%
Om de Terpen	60%	30%	6%	4%	0%	0%
Tusken Waed en Stêd	8%	31%	18%	11%	32%	0%

2.2 Uitgifte machtigingen

In 2016 zijn 2.679 machtigingen uitgegeven voor overzomerende ganzen. De verdeling over de verschillende ontheffingen en de vergelijking met de uitgifte in voorgaande jaren is gegeven in tabel 4. Het aantal uitgegeven machtigingen voor 2013 betreft alléén die voor de maand oktober en is daarmee niet één op één vergelijkbaar met de aantallen in de jaren daarna.

Tabel 4: Uitgegeven machtigingen voor de verschillende ontheffingen voor overzomerende ganzen

Ontheffing	2013	2014	2015	2016
Koppelvormende ganzen			26	41
Legselbeperking		70		
Overzomerende brandgans 2013	98	146		
Overzomerende brandgans 2014		88	3	
Overzomerende brandgans 2015-2019			850	792
Overzomerende grauwe gans 2013	186	1		
Overzomerende grauwe gans 2014-2018		1.021	1.281	1.132
Overzomerende kolgans 2013	197			
Overzomerende kolgans 2014		695	4	
Overzomerende kolgans 2015-2019			581	714
Overzomerende ganzen Jan Durkspolder			2	
Totaal aantal machtigingen	481	2.021	2.747	2.679

Legselbeperking is vanaf 2015 opgenomen in de ontheffingen voor overzomerende ganzen. De machtigingen voor de Jan Durkspolder betrof de éénmalige ontheffing voor het vangen en vergassen van ganzen op deze locatie in 2015. De jaren 2015 en 2016 die beleidsmatig beide onder de Fryske Guozzenoanpak vallen, lijken vooralsnog een tamelijk stabiel beeld te geven van circa 1.100 machtigingen voor de grauwe gans, circa 800 voor de brandgans en van ruim 600 voor de kolgans. Bij het lagere aantal voor de laatstgenoemde soort speelt een rol dat afschot slechts in de periode vanaf 1 juni t/m 31 oktober mag plaatsvinden terwijl dat voor de beide andere soorten al vanaf 1 maart is toegestaan.

Tabel 5.1 toont het aantal uitgegeven machtigingen in de verschillende maanden. Opgemerkt wordt dat ontheffingen soms een aantal weken voor de ingangsdatum worden uitgegeven, zodat er direct vanaf de ingangsdatum gebruik van kan worden gemaakt. De aanvragen voor brandgans en grauwe gans hebben hun piek (eind) februari/(begin) maart met een kleine 'nagolf' aan het einde van de zomer. Voor kolgans zijn beide pieken ongeveer even groot: In vergelijking met de uitgifte voor brandgans en grauwe gans is de eerst piek in februari/maart kleiner omdat pas vanaf 1 juni mag worden bejaagd. De tweede piek is groter om dit enigszins te compenseren maar treedt niet al in mei/juni op maar pas in (eind) september/(begin) oktober wanneer de eerste kolgenzen weer terugkomen uit de broedgebieden in Noord-Europa.

Tabel 5.1: Uitgegeven machtigingen in 2016 voor overzomerende ganzen

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Koppelvormende ganzen	-	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Overzomerende brandgans 2015-2019	-	384	267	36	6	9	8	5	28	49	-	-
Overzomerende grauwe gans 2014-2018	-	467	351	68	24	19	42	16	59	86	-	-
Overzomerende kolgans 2015-2019	-	124	162	17	13	11	12	35	162	178	-	-

Tabel 5.2: Gebruikte machtigingen in 2016 voor overzomerende ganzen

	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt
Koppelvormende ganzen	7%	-	-	-	-	-	-	-	-
Overzomerende brandgans 2015-2019	57%	58%	64%	83%	67%	50%	40%	75%	37%
Overzomerende grauwe gans 2014-2018	70%	70%	76%	79%	95%	79%	63%	76%	40%
Overzomerende kolgans 2015-2019	63%	46%	41%	77%	55%	75%	60%	72%	37%

Tabel 5.2. geeft het percentage machtigingen aan waarop is gerapporteerd en waarvan dus daadwerkelijk gebruik is gemaakt. Het gemiddelde percentage machtigingen dat daadwerkelijk wordt gebruikt over het hele jaar bedraagt ruim 60%. In oktober daalt dit percentage tot iets minder dan 40%. Dit kan worden verklaard uit de dan nog maar korte resterende looptijd van de machtigingen die in een dergelijk laat stadium van de ontheffingstermijn worden aangevraagd.

3 Uitvoering FRS

3.1 Structuur van de ontheffingen

De ontheffingen voor overzomerende ganzen legitimeren zowel legselbeperking als afschot. Complicerend hierin werkt dat niet alleen de ontheffingsperioden voor beide maatregelen verschillen maar ook de gebruikersgroepen. Legselbeperking wordt vrijwel uitsluitend door de TBO's toegepast en deze moeten daarvoor de machtiging al vanaf 1 februari kunnen aanvragen. Afschot vindt vrijwel volledig plaats in het kader van schadebestrijding en gebeurt door een groep die niet of nauwelijks betrokken is bij legselbeperking. Een aantal uit deze groep realiseert zich dan ook niet dat de ontheffing niet louter is bedoeld voor afschot en concludeert uit de openstelling van de machtigingaanvraag vanaf 1 februari ten onrechte dat ook afschot vanaf die datum is toegestaan. Ondanks dat men hier in formele zin niet vanuit mag gaan, werkt de procedure een onbewust onrechtmatig gebruik van de ontheffing in de hand.

Dit geldt in nog sterkere mate voor de kolgans waarvoor een deel van de machtiginghouders nog niet is gewend aan de latere ingangsdatum van de ontheffingstermijn.

Wanneer legselbeperking en afschot in verschillende ontheffingen zouden zijn ondergebracht, zou de ontheffingsperiode voor legselbeperking simpelweg van 1 februari tot 1 juni gesteld kunnen worden, die voor afschot van overzomerende brandgans en grauwe gans van 1 maart tot 1 november en die van overzomerende kolgans van 1 juni tot 1 november.

Ook de ontheffing koppelvormende ganzen leidt vaak tot verwarring. De indruk is dat veel uitvoerders in februari ter voorbereiding op het zomerseizoen machtigingen aanvragen voor 'alle' ontheffingen die ze mogelijk nodig denken te hebben. Omdat de ontheffingsperiode voor koppelvormende ganzen in februari van kracht is, wordt dan ook daarvoor een machtiging aangevraagd. Dit blijkt onder andere uit het grote aantal machtigingaanvragen die slechts één week tot enkele dagen voor het sluiten van de ontheffingstermijn wordt aangevraagd en waarvan later ook blijkt dat ze nooit zijn gebruikt.

De ontheffing koppelvormende ganzen is in haar motivering enigszins ambivalent ten aanzien de doelgroepen. Enerzijds suggereert zij de wenselijkheid van een gezamenlijk en gestructureerd gebruik door TBO's en ook WBE's. Anderzijds is toch ook uitgifte aan individuele uitvoerders mogelijk.

3.2 Controle op invoer en niet-invoer

Controle op onjuiste invoer gebeurt niet systematisch. Fouten in registratie vallen soms op bij rapportage. In deze rapportage is 'achteraf' een correctie aangebracht voor onjuiste invoer. Het betreft 20 registraties waarop afschot is gerapporteerd van enkele honderden tot 5000 (grauwe) ganzen per actie en die bij navraag inderdaad onjuist bleken. In totaal is het afschot van 43.000 ganzen verwijderd. De belangrijkste reden van verkeerde registratie is het vermelden van waargenomen aantallen als afschot.

Controle op niet-invoer van gegevens is in principe niet mogelijk. Uitgangspunt is dat uitvoerders en grondgebruikers alle relevante gegevens invoeren. Wanneer machtigingen worden geschorst, betekent dat ook niet dat er gegevens ontbreken maar dat er geen terugkoppeling heeft plaatsgevonden. Het schorsen van machtigingen gebeurt met name ook in perioden waarin er weinig activiteiten plaatsvinden en er dus niets of zeer weinig te registreren valt. Juist dan wordt registratie vaak vergeten.

Een uitzondering op het niet kunnen controleren van het 'niet-registreren' ligt bij handelingen waarvan de zekerheid groot is dat ze vermoedelijk zijn uitgevoerd. Dit is bijvoorbeeld het geval bij legselbeperking door de TBO's. Dit betreft een beperkt aantal machtigingen en een beperkt aantal FRS-gebruikers.

In overleg en in samenwerking met de TBO's is in oktober-november 2016 extra aandacht besteed aan de volledigheid van de invoer van verwijderde nesten en behandelde eieren. Daarbij is in eerste instantie gekeken naar de cijfers van 2016 en in tweede instantie naar die van de jaren 2015 en 2014 die beide óók in FRS zijn opgenomen. Correcties voor 2016 zijn zoveel mogelijk nog verwerkt in FRS. Van voorgaande jaren is dit (nog) niet gebeurd omdat de ontheffingstermijnen voor deze perioden al waren verstreken. Voor deze jaren is vooralsnog volstaan met het zonodig aanvullen van overzichtstabellen. Zie ook bijlage 1.

3.3 Overzicht op uitgegeven machtigingen

De structuur van machtigingverlening is vanuit de ontstaanshistorie sterk bepaald doordat zowel de legitimiteit van bejaging op jachtveldniveau als die van maatregelen op schadeperceelniveau moest worden geregeld. Het eerste gebeurt via algemene machtigingen (AM), het laatste via perceelsgebonden machtigingen (PM). Het eerste is het min of meer exclusieve domein van de uitvoerder (jager), het laatste een gezamenlijke verantwoordelijkheid van grondgebruiker én uitvoerder (boer en jager). Het laatste is bovendien sterk procedureel bepaald door de eisen die het Faunafonds aan schadebestrijding stelt in geval door de grondgebruiker een tegemoetkoming in schade door ganzen wordt aangevraagd.

Complicerend werkt bovendien dat schadebestrijding voor een grondgebruiker door meerdere uitvoerders moet kunnen worden uitgevoerd en dat eenzelfde uitvoerder in verschillende combinaties met mede-uitvoerders de bestrijding voor meerdere grondgebruikers ter hand moet kunnen nemen.

Gegeven de bovengenoemde eisen en randvoorwaarden is het niet verwonderlijk dat de structuur van machtigingverlening tamelijk gecompliceerd is geworden. Eén van de consequenties ervan is dat de overzichtelijkheid in het geding is die op zichzelf weer de oorzaak kan zijn van onnodige handelingen waardoor de overzichtelijkheid nog verder vertroebelt.

Geschorste machtigingen

Een veel gehoorde klacht van uitvoerders is dat ze 'een bibliotheek aan papier' moeten meenemen in het veld. Ze komen om in het grote aantal machtigingen. Voor hun eigen jachtveld, maar dan ook voor elk schadeperceel, en voor elke schadeveroorzakende diersoort. Het probleem daarbij is nog niet eens zozeer dat de uitvoerder al deze machtigingen bij zich moet hebben als wel dat van hem gevraagd wordt op elk van de actieve machtigingen te rapporteren. Enerzijds kan dit leiden tot het registreren van eenzelfde maatregel op meerdere machtigingen (wat niet goed is), anderzijds ook tot het vergeten van registratie of wat vaker voorkomt: het vergeten te registreren dat er geen maatregelen zijn genomen. Het gevolg daarvan is dat een machtiging kan worden geschorst.

In de periode van 1 april tot 31 oktober zijn 155 aanvragen binnengekomen om één of meer geschorste machtigingen te ontschorsen. Hieraan is in alle gevallen gehoor gegeven. Het merendeel van de aanvragen komt eind mei-begin juni en eind september-begin oktober. De eerste periode ligt circa 5 weken na afloop van de periode in het voorjaar waarin er nog veel ganzen aanwezig zijn en er dus ook nog veel aan schadebestrijding is gedaan. Nadat de 'drukte' hiermee was afgenomen, zijn veel machtiginghouders vergeten hun machtiging inactief te maken. Vijf weken later blijkt hun machtiging dan te zijn geschorst. De tweede periode markeert de periode waarin de aantallen

aanwezige ganzen weer toenemen, en daarmee ook de noodzaak van schadebestrijding. Alle in de voorgaande rustige periode geschorste machtigingen moeten dan worden ontschorst.

De verantwoordelijkheid voor het niet laten schorsen van een machtiging ligt uitdrukkelijk bij de machtiginghouder. Desalniettemin is het begrijpelijk dat handelingen om dit te voorkomen er soms bij inschieten. Bij de keuze van een 'faunabeheersysteem' waarin vrijwilligers een grote rol spelen, hoort dan ook dat soepel met regels wordt omgegaan. Dat geldt in het bijzonder wanneer er geen essentiële zaken mislopen en wanneer regels niet bewust worden overtreden.

Van beide laatste voorwaarden is niet te zeggen in hoeverre daarvan sprake is. Voor zover er een aanvraag voor tegemoetkoming in schade aan de orde is, zorgt de procedure van het Faunafonds en het daaruit voortvloeiende belang van de grondgebruiker in voldoende mate ervoor dat het belang van registratie wordt behartigd. Aan het laten verlopen van een machtiging zijn geen voordelen verbonden, zelfs niet vanuit gemak, omdat een nieuwe handeling nodig is om de machtiging weer te laten ontschorsen.

Vanuit oogpunt van de FBE is niet-registreren vervelend omdat daarmee minder zicht bestaat op de gang van zaken en maatregelen minder goed kunnen worden geëvalueerd. De dreiging van schorsen is daarbij hooguit een stok achter de deur om machtiginghouders toch te bewegen maatregelen en afschot te melden. Ondanks het verzoek bij ontschorsen om alsnog de genomen maatregelen van de voorgaande periode in te voeren, is er geen garantie dat dit ook daadwerkelijk gebeurt aangezien niet (door de FBE) kan worden beoordeeld of die maatregelen er ook daadwerkelijk zijn.

Niet-gebruikte machtigingen

Het aantal machtigingen dat daadwerkelijk wordt gebruikt, bedraagt circa 60% (zie tabel 5.2). Deels komt dit omdat machtigingen ook kunnen worden aangevraagd omdat schade wordt verwacht maar uiteindelijk toch niet blijkt op te treden in een mate dat daadwerkelijk tot schadebestrijding wordt overgegaan. Daarnaast zijn er afzonderlijke machtigingen voor brandgans, grauwe gans en kolgans terwijl schade vaak door twee of meer van deze soorten wordt veroorzaakt en de schadebestrijding dus in principe ook op één van de machtigingen kan worden geregistreerd. Dit is ook de praktijk waarbij uitvoerders twee van de drie machtigingen inactief houden en dan ook niet daarop hoeven te rapporteren.

Deels is er een overlap van perceelsgebonden en algemene machtigingen. Met name dit is een relict uit het verleden waarbij de schadebestrijding op een schadeperceel via een perceelsgebonden machtiging moest worden bijgehouden en als zodanig door het Faunafonds met het oog op een eventuele tegemoetkoming werd beoordeeld. Momenteel maakt het voor deze beoordeling niet meer uit welke machtiging aan de maatregelen legitimiteit verschaft, als die legitimiteit er maar is en als de maatregelen maar óp of op een maximale afstand van 200 m van het schadeperceel liggen. De noodzaak van een afzonderlijke perceelsgebonden machtiging is daarmee verdwenen. De perceelsgebonden machtiging voorziet hooguit in de behoefte van de grondgebruiker om een overzicht te hebben op alle maatregelen die in het kader van schadebestrijding al zijn genomen en in de mate waarmee wordt voldaan aan de eisen van het Faunafonds. Voor de uitvoerder kan de perceelsgebonden machtiging dienen als signalering dat aan een specifiek perceel voldoende aandacht moet worden geschonken. Beide zaken zouden echter ook op een wijze kunnen worden geregeld waarvoor geen afgifte van een machtiging nodig is.

Tenslotte kan het gaan om perceelsgebonden machtigingen die door de grondgebruiker voor hetzelfde perceel maar voor verschillende uitvoerders worden aangevraagd. Vaak wordt dan op één van deze machtigingen een tegemoetkoming aangevraagd en op de andere niet. De schadebestrijding zou in deze gevallen echter ook via doorschrijven van de machtiging kunnen worden geregeld en zou niet via een extra machtiging moeten worden geregeld.

4 Resultaten

De maatregelen die op basis van de ontheffingen voor overzomerende (en koppelvormende) ganzen zijn genomen, kunnen worden onderscheiden in twee categorieën:

- Maatregelen die zijn bedoeld om directe landbouwschade op specifieke landbouwpercelen te voorkomen of te verminderen;
- Maatregelen die zijn bedoeld om landbouwschade door ganzen in het algemeen te voorkomen of te verminderen.

Bij de eerste categorie ligt het initiatief bij de grondgebruiker en wordt het gebruik van de ontheffingen grotendeels bepaald door de regels die het Faunafonds (BIJ12) aan schadebestrijding stelt in het kader van een eventuele tegemoetkoming in de schade. Bij de tweede categorie gaat het om maatregelen die erop zijn gericht om de populatieomvang van stand ganzen te beperken en daarmee meer indirect schade te beperken. In hoofdzaak is dit eveneens landbouwschade, in mindere mate echter ook schade aan wilde flora en andere natuurwaarden. Het initiatief voor maatregelen in de tweede categorie ligt vooral bij de terreinbeherende organisaties (TBO's).

4.1 Bestrijding landbouwschade

Het aantal acties dat is uitgevoerd ter bestrijding van landbouwschade en dat is gemeld op een machtiging voor één van de ontheffingen voor overzomerende ganzen, is vermeld in tabel 6. Bejaagd behoort in dit geval niet altijd te betekenen dat uitsluitend gejaagd is op de in de betreffende ontheffing genoemde ganzen. Het kunnen ook bejagingsacties zijn op andere, niet-beschermd of (landelijk) vrijgestelde. Het melden van dergelijk afschot op de machtiging voor de ontheffing houdt dan verband met de eventuele aanvraag voor tegemoetkoming in de schade en de plicht om via registratie aantoonbaar te maken dat voldoende inspanning is gepleegd om schade te voorkomen. De cijfers voor 2013 hebben alleen betrekking op de maand oktober.

Tabel 6: Aantal en aard van acties ter bestrijding van landbouwschade door overzomerende ganzen

	2013	2014	2015	2016
Camouflagenetten		2	1	1
Elektronische geluidsgolven			3	1
Flitsmolens		12	60	10
Geweer (als akoestisch middel)	24	1.042	1.653	1.886
Knalapparaat	3	15	10	12
Landbouwvoertuigen	23	753	763	695
Nabootsing roofvogel		2	1	
Nestreductie	1	103	95	142
Schriklint/koord	4	24	2	2
Stokken met linten / vlaggen	8	25	23	20
Vangkooi		5	3	
Verjaging overig	403	4.218	5.420	4.759
Vlaggen	11	46	24	18
Vogelafweerpistool	2	269	536	129
Vogelverschrikkers	1	26	12	4
Andere maatregelen	14	1.065	1.553	1.230
Bejaagd	832	12.438	16.178	14.832
Totaal	1.326	20.045	26.337	23.741

Bejaging is veruit de meest toegepaste methode ter bestrijding van landbouwschade. Andere methoden nemen samen minder dan de helft van het aantal acties voor hun rekening. Een oordeel over de effectiviteit van de verschillende bestrijdingsmethoden is op basis van de gegevens niet te maken.

Het afschot dat onder de verschillende ontheffingen vanaf oktober 2013 heeft plaatsgevonden, is vermeld in tabel 7. Tabel 7 toont dat afschot ten behoeve van de bestrijding van landbouwschade door overzomerende ganzen voornamelijk plaatsvindt op basis van de ontheffing voor de overzomerende grauwe gans (55-60%). Dit behoeven niet alleen grauwe ganzen te zijn maar kunnen ook niet-beschermd (boerengans, Indische gans, nijlgans) of landelijk vrijgestelde soorten zijn (Canadese gans). Het afschot binnen de door de TBO's beheerde terreinen is minimaal (ca 1%).

Tabel 7: Afschot van overzomerende ganzen bestrijding van landbouwschade

	2013	2014	2015	2016
Koppelvormers			16	14
Overzomerende brandgans 2013	186	233		
Overzomerende brandgans 2014		464		
Overzomerende brandgans 2015-2019			6239	7576
Overzomerende grauwe gans 2013	742			
Overzomerende grauwe gans 2014-2018		18307	19877	20912
Overzomerende kolgans 2013	3249			
Overzomerende kolgans 2014		7257		
Overzomerende kolgans 2015-2019			10159	7676
Totaal schadebestrijding	4.177	26.261	36.291	36.178
Koppelvormers TBO's			111	52
Overzomerende grauwe gans 2014-2018 TBO's		79	356	215
Totaal populatiereductie		79	467	267
Totaal	4.177	26.340	36.758	36.445

De geschoten aantallen brandgansen, grauwe ganzen en kolgansen zijn vermeld in de tabellen 8a t/m 8c. Tabel 8d geeft de gesommeerde aantallen voor (verwilderde) boerengans, Canadese gans, Indische gans en nijlgans.

Tabel 8a: Afschot brandgans

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	tot
2013										196			196
2014						10	16	23	11	790			850
2015			1.613	1.529	507	170	108	116	138	1.706			5.887
2016	5	9	1.866	2.099	518	98	96	110	609	1.903			7.313

Tabel 8b: Afschot grauwe gans

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	tot
2013										748	7		755
2014		8	499	1.463	1.936	1.376	2.822	2.616	2.067	4.363			17.150
2015		103	2.367	2.209	1.853	1.821	2.867	2.408	1.970	3.896			19.494
2016	9	82	2.478	2.528	1.714	1.658	2.873	2.051	2.899	3.931			20.223

Tabel 8c: Afschot kolgans

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	tot
2013										3.186			3.186
2014		4	169	117	87	44	54	37	117	6.554			7.183
2015		1	2				5	14	48	10.210			10.280
2016		2	38	4	7	13	27	45	322	7.134			7.592

Tabel 8d: Overige ganzen

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	tot
2013										5			5
2014			12	24	71	34	59	77	96	74	4		451
2015		45	81	110	52	51	21	36	31	52			479
2016		28	64	69	27	41	45	55	42	122			493

Ook uit de afschotcijfers spreekt dat bestrijding van landbouwschade door overzomerende ganzen zich voornamelijk concentreert op de grauwe gans. Afschot van grauwe gans is in vergelijking met die voor andere soorten gelijkmatig verdeeld over het jaar met een lichte piek in oktober. Afschot van brandgans vertoont een piek in maart en april en in oktober. Afschot op kolgans is pas toegestaan vanaf 1 juni en vindt vrijwel volledig plaats in oktober.

4.2 Populatiereductie

Populatiereductie vindt vrijwel uitsluitend plaats door of onder regie van de TBO's en in de door hen beheerde terreinen. **NB is dat de definitie van populatiereductie?** Het afschot dat in het kader van populatiereductie heeft plaatsgevonden en het aantal eieren dat is behandeld, is vermeld in tabel 9. Tabel 9 geeft aan dat populatiereductie vrijwel uitsluitend wordt uitgevoerd via het verwijderen van nesten en/of het behandelen van daarin aanwezige eieren. De aantallen behandelde eieren liggen daarbij in eenzelfde orde grootte als de aantallen overzomerende ganzen die in het kader van de bestrijding van landbouwschade worden geschoten.

Tabel 9: Afschot en behandelde eieren t.b.v. populatiereductie van overzomerende ganzen (en in vergelijking met schadebestrijding)

	2013	2014	2015	2016
Afschot t.b.v. populatiereductie		79	467	267
Behandelde eieren t.b.v. populatiereductie		28.446	24.980	32.979
Afschot t.b.v. schadebestrijding	4.177	26.261	36.291	36.178
Totaal	4.177	54.786	61.738	69.424

Het afschot en het aantal behandelde eieren dat onder de ontheffingen voor overzomerende (en koppelvormende) ganzen in TBO-terreinen is geregistreerd, is opgenomen in bijlage 1. In de tabellen 10a en 10b zijn deze gegevens samengevat naar TBO en naar regio.

Tabel 10a: Afschot en behandelde eieren t.b.v. populatiereductie door de verschillende TBO's

	Afschot			Behandelde eieren		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
It Fryske Gea (IFG)		161	158	5.285	3.904	3.962
Natuurmonumenten (NM)	79	156	57		449	1.625
Staatsbosbeheer (SBB)		150	52	23.161	20.627	27.392
Totaal	79	467	267	28.446	24.980	32.979

Tabel 10b: Afschot en behandelde eieren t.b.v. populatiereductie in de verschillende regio's

	Afschot			Behandelde eieren		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Wadden	79	262	77	300	506	1.417
Noardeast		2	54	1.142	488	1.461
Noardwest		2	5	156	268	231
Midden		200	131	18.877	15.217	22.072
Súd				7.198	7.458	7.266
Súdwest		1		773	1.043	532
Totaal	79	467	267	28.446	24.980	32.979

Tabel 10a geeft aan dat het grootste deel van de populatiereductie van overzomerende ganzen wordt gerealiseerd in terreinen van SBB. Dit betreft ruim 80%. De Deelen maken daarvan met ruim 40% weer veruit het grootste deel uit.

Ook in tabel 10b is het dominante aandeel van De Deelen zichtbaar in de hoge aantallen voor Midden. Hierin zijn bovendien de relatief hoge aantallen opgenomen voor de Alde Feanen (IFG) en Snitsermar e.o. (SBB). De aantallen voor Súd komen vooral van Rottige Meente en Brandemeer e.o. (SBB) en van Easternskar (IFG).

5 Conclusies en aanbevelingen

Schademeldingen

Het aantal schademeldingen kan niet zinvol worden gepresenteerd voor alleen de zomerganzen. In de eerste plaats hangt het begrip zomerganzen niet zozeer samen met een specifieke periode van het jaar maar met het al dan niet wegtrekken naar broedgebieden in Noord-Europa. Daarnaast hangt het ontstaan van schade samen met de aanwezigheid van trekganzen die in Fryslân overwinteren. In het seizoen 2015-2016 (van juli tot juni) zijn 930 schademeldingen gedaan waarbij ganzen waren betrokken. Dit aantal is iets hoger dan in het seizoen 2014-2015 en betreft een toename van iets meer dan 5%. Voor het seizoen 2016-2017 zijn in de periode tot 1 november 186 schadegevallen gemeld.

FRS biedt momenteel alleen inzicht in de schademeldingen; niet in de daadwerkelijke schade. Om dit inzicht in de toekomst wel te kunnen bieden en de relatie met bestrijdingsmaatregelen te kunnen leggen is koppeling noodzakelijk met de gegevens van het Faunafonds (FF3000). Hieraan wordt momenteel gewerkt.

Schademeldingen zijn voor 95% afkomstig van grasland. De overige 5% komt vooral op rekening van granen in WBE's De Dongeradielen, De Lauwers, Om de Terpen en Tusken Waed en Stêd (Bouwhoek).

Structuur van de ontheffingen

De combinatie van legselbeperking en afschot in dezelfde ontheffing is ongelukkig omdat zowel de ontheffingsperioden als de gebruikersgroep van beide maatregelen verschillen. Dit werkt onbewust onrechtmatig gebruik in de hand. Aanbevolen wordt om bij nieuwe ontheffingen niet alleen te kijken naar de juridische en handhavingstechnische aspecten maar ook naar de wijze van machtigingverlening.

Machtigingen voor de ontheffing koppelvormende ganzen zijn behalve aan TBO's ook aan een aantal individuele uitvoerders uitgegeven die daarvan nauwelijks gebruik hebben gemaakt. De indruk is dat de aanvraag ook weinig bewust is gedaan. Aanbevolen wordt om de uitgifte van de machtiging voor de ontheffing koppelvormende ganzen te beperken tot TBO's. Desgewenst aangevuld met organisaties (WBE's of ANV's) die een gezamenlijk en gestructureerd gebruik van een machtiging kunnen organiseren.

Uitgifte van machtigingen

Het aantal uitgegeven machtigingen voor overzomerende (en koppelvormende) ganzen bedroeg 2.679. Dit aantal is zodanig groot dat het ten koste gaat van de overzichtelijkheid. Dat geldt zowel voor de uitvoerder als voor de FBE. De uitvoerder vergeet gemakkelijk om machtigingen die tijdelijk niet worden gebruikt op inactief te stellen en loopt daarmee het risico dat zijn machtigingen worden geschorst. Voor de FBE bestaat het risico dat uitvoerders dezelfde actie ten onrechte op meerdere machtigingen rapporteren. Daarnaast blijkt circa 40% van de machtigingen nooit te worden gebruikt. Er is dus sprake van onnodige tijdsbesteding bij uitgifte, verwerking en rapportage.

Aanbevolen wordt om na te gaan in hoeverre het gebruik van algemene machtigingen ook voor schadebestrijding kan worden gestimuleerd en de uitgifte van eenzelfde machtiging voor hetzelfde perceel aan verschillende uitvoerders kan worden tegengegaan. De huidige beoordelingswijze van een adequate inzet van bestrijdingsmaatregelen door het Faunafonds bevat hiervoor vermoedelijk al de noodzakelijke elementen.

Ontschorsen van machtigingen

Aan het ontschorsen van geschorste machtigingen zijn momenteel geen consequenties verbonden. Zolang de complexiteit van machtigingverlening en machtiginggebruik echter niet wordt verkleind, en omdat er geen essentiële zaken door mislopen, maar het faunabeheer wel met vrijwilligers moet worden uitgevoerd, is het onwenselijk om dit aan te passen.

Bestrijdingsacties, afschot en legselreductie

In 2016 zijn 23.741 bestrijdingsacties uitgevoerd om schade door overzomerende ganzen te voorkomen of te verminderen. Daarvan waren er 14.832 bejagingsacties (ruim 60%).

Ter bestrijding van landbouwschade zijn in 2016 36.178 ganzen geschoten. Daarvan bestond iets minder dan 60% uit grauwe ganzen (20.223) en iets meer dan 20% uit elk brandganzen (7.313) en kolganzen (7.592).

De populatiereductie door en in terreinen van de gezamenlijke TBO's bedroeg 33.246. Dit aantal komt vrijwel volledig op rekening van legselbeperking. De populatiereductie door de TBO's is daarmee van overeenkomstige grootte als het aantal overzomerende ganzen dat in het kader van de bestrijding van directe landbouwschade op specifieke percelen wordt geschoten.

Bijlage 1: Afschot en aantal behandelde eieren onder de ontheffingen voor overzomerende (en koppelvormende) ganzen in TBO-terreinen

Regio	TBO	Terrein	Afschot			Behandelde eieren		
			2014	2015	2016	2014	2015	2016
Wadden	NM	Schiermonnikoog	79	156	57		206	1.417
	SBB	Ameland Terschelling		17 89	12 8	300*1	300*1	
Noardeast	IFG	Bûtenfjild Grutte Wielen		2	54	378 48	397 91	144 105
	SBB	Burgumermar De Leijen Driezumermieden Hempensermar Hikkaard Houtwiel Twizeler Mieden				160 180 60 121 75 60 60		182 613 417
Noardwest	IFG	Bjirmen Makkumerwaarden		2	5	156	25	23
	NM	Hegewiersterfjild Skrins Wommels					18 204 21	130 78
Midden	IFG	Alde Feanen Botmar Petgatten De Feanhoop Ûnlân fan Jelsma		147 9	99	1.675 77 411 37	952 468 4	1.167 23 228 1
	SBB	Alde Feanen De Deelen Nes (Akkrum) Snitsermar e.o Van Oord's Mersken Wite en Swarte Brekken		41 3	32	12.924*2 10 2.778 30 935	10.460*3	14 14.728 3.776 2.135
Súd	IFG	Easterskar Lendevallei				2.181 309	1.173 562	1.483 788
	SBB	Brandemeer e.o. Grutte Brekken Nannewiid Rottige Meenthe e.o. Tjeukemeer				1.396*5 11 63 2.978*6 260	1.764*4 17 76 3.763*4 103	1.525 5 3.252 210
Súdwest	IFG	Bocht fan Molkwar Fluezen				13	232	
	SBB	Aldegeaster Brekken e.o. Fluezen Harich Heidenskip Hindeloopen Sondeler Leijen Wyldemerk Yndyk				615 13 71 61	484 61 221 18 21 6	265 14 208 14 8 8 15
Totaal			79	467	267	28.446	24.980	32.979

*1: Geschatte waarde door SBB

*2: Volgens opgave door SBB, waarvan 2.114 geregistreerd in FRS

*3: Volgens opgave door SBB, niet geregistreerd in FRS

*4: Volgens opgave voor Brandemeer en Rottige Meenthe gezamenlijk door SBB, niet geregistreerd in FRS

*5: Volgens opgave voor Brandemeer en Rottige Meenthe gezamenlijk door SBB, waarvan 176 geregistreerd in FRS

*6: Volgens opgave voor Brandemeer en Rottige Meenthe gezamenlijk door SBB, waarvan 538 geregistreerd in FRS